

Задихайло Дмитро Дмитрович
кандидат юридичних наук, асистент
кафедри цивільного, господарського
та екологічного права Полтавського
юридичного інституту Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ СФЕРИ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ЗАВДАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ ПОЛІТИКИ

Як уявляється, конвергенція цінностей та мотивів людської активності, має гармонійно об'єднати екологічну форму існування з задоволенням споживчих вимог. Не дивно, що на правовому рівні, як певні об'єкти правового регулювання виникають поняття «зелена економіка», «екологічне підприємництво», «зелені інвестиції» тощо. Не важко прогнозувати і подальший розвиток такої конвергенції за рахунок її розширення та поглиблення.

З точки зору систематизації нормативно-правового матеріалу така конвергенція може мати доволі різні законодавчі форми. Це може бути створення нової комплексної галузі під умовною назвою «екологічно-господарське право». Це також може бути ціла низка міжгалузевих ін-

ститутів на кшталт «екологічне інвестування», «екологічно спрямована інноваційна діяльність», «екологічне господарювання» та кінець-кінцем «екологічно спрямований економічний комплекс» тощо.

В будь-якому випадку процеси невідвортної конвергенції екологічних та економічних суспільних інтересів та діяльності мають отримати комплексне системне спеціально спрямоване законодавче забезпечення.

Так, наприклад, в науковій літературі, як зазначає зокрема Герасименко Я. О., екологічні (зелені) інвестиції визначаються як всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються у господарську діяльність і спрямовані на зменшення негативної антропогенної дії на навколишнє природне середовище, зниження екодеструктивного впливу процесів виробництва споживання та утилізації товарів та послуг. Збереження, раціональне використання природних ресурсів та покращення природно ресурсного потенціалу територій, забезпечення екологічної безпеки країни, в наслідок яких досягається екологічний, соціальний та економічні результати.

Слід, однак усвідомлювати, що в практичному сенсі екологізація сфери господарювання може бути досягнута лише за рахунок інноваційного характеру економічного розвитку суспільства. Хотілося б підкреслити, що зв'язок між екологізацією та інноватизацією господарського механізму є безальтернативним в існуючих соціально-політичних умовах, адже тільки екологізація господарювання на інноваційній основі може гармонізувати більшість соціальних інтересів, що виникають в названій сфері. В цьому сенсі першочерговим завданням законодавства є детальна розробка понятійного апарату «екологічних інновацій».

Для формування державної еколого-інноваційної політики, спрямованої на реалізацію цілей стратегії сталого розвитку, а також на опрацювання відповідних правових позицій щодо законодавчих новел, які мають бути прийнятими для цього, «екологічні інновації» повинні отримати щонайменше детальну наукову класифікацію.

Дійсно, в якості класифікаційного критерію можна використати класичний розподіл відносин, що регулюються екологічним правом на природоресурсні та природоохоронні. В цьому сенсі до природоресурсних інновацій слід віднести ті інноваційні продукти, що у разі їх впровадження призводять до: заміни використовуємої сировини з менш поши-

рених до більш поширених видів; заміни використовуємої сировини, джерел енергії – з не відновлюваних на відновлювані; заміни використовуємих сировини матеріалів – з ресурсоемних на ресурсоекономні тощо.

Відтак, до природоохоронних інновацій слід віднести такі, що сприяють відновленню здорового навколишнього середовища через здійснення активних робіт по утилізації та переробці сміття, відновленню родючості ґрунтів, лісів тощо; зменшують або унеможливають викиди шкідливих речовин; такі, що дозволяють чітко фіксувати факти здійснення екологічних правопорушень та сприяють реалізації принципу незворотності покарання.

Одним з важливих класифікаційних критеріїв має стати розподіл «екологічних інновацій» на такі, що спрямовані безпосередньо на досягнення екологічного ефекту і такі, що здійснюються з комерційною метою, але паралельно досягають також і екологічно позитивного результату. Таким чином, можна передбачити, що в першому випадку інноваційна діяльність реалізується переважно в режимі некомерційного господарювання, а в іншому – з метою досягнення прибутку.

Разом з тим, для спрощення проблеми диференціації «екологічних інновацій» можна запропонувати дещо синтетичну класифікацію.

Так, до першої групи екологічних технологій мають увійти ті, що націлені на компенсаційні, відновлювані за характером роботи, безпосередньо спрямовані на повернення довкілля до стану, що передувало активному промислому забрудненню.

До другої групи мають належати інновації, що знижують техногенне навантаження на довкілля при застосуванні традиційних технологій та видів виробництва. Тобто мова йде про зменшення шкідливих викидів та раціоналізацію використання енергоносіїв та сировини без сутнісної зміни типу використовуємої технології виробництва.

До третьої групи слід віднести випадки, коли інновацією є сама технологія виробництва і її застосування дає виразний екологічний ефект. Прикладом таких технологій може бути цілий напрямок в енергетиці – альтернативна енергетика, що пов'язана з використанням відновлюваних джерел.

До четвертої групи необхідно віднести інновації, що спрямовані на мінімізацію, нейтралізацію негативних наслідків глобальних змін навколишнього середовища, які стали предметом міжнародно-правових угод, домовленостей та зобов'язань і пов'язані за своїм змістом із глобальним потеплінням, витонченням озонового шару землі, транскордонним забрудненням річок, водоймищ та атмосферного повітря тощо.

Така диференціація «екологічних інновацій» має практичну цінність, адже законодавча політика держави потребує розробленого дефінітивного апарату, чітко поставлених завдань, що можуть бути розв'язані шляхом застосування правових засобів. Інноваційна діяльність, в свою чергу, дуже чутлива до застосування різного роду спеціальних правових режимів її здійснення, запровадження державних цільових програм, використання тих чи інших форм державно-приватного партнерства тощо. Тому диференціація типів екологічних інновацій дозволяє сформувати найбільш ефективну конфігурацію господарсько-правових засобів, що сукупно визначатимуть зміст відповідних спеціальних правових режимів господарювання.

Відтак, підсумовуючи, можна зробити наступні висновки:

– Екологічна політика країн може базуватися на визнаній концепції сталого розвитку, що передбачає продовження економічного зростання, але за рахунок впровадження таких інновацій, що призводять до тотальної екологізації економіки, усунення суперечності між виробництвом матеріальних благ та чистотою природного середовища, збереженням його в межах екологічного балансу.

– Конвергенція екологічної та економічної політики держави в механізмі своєї реалізації має містити в собі також і конвергенцію еколого-правової та господарсько-правової політики держави.

– Невідворотна конвергенція екологічних та економічних суспільних інтересів та суспільної діяльності має отримати комплексне системне спеціально спрямоване законодавче забезпечення на рівні комплексних міжгалузевих інститутів та підгалузей законодавства України.

– Одним з важливих класифікаційних критеріїв має стати розподіл «екологічних інновацій» на такі, що спрямовані безпосередньо на досягнення екологічного ефекту і такі, що здійснюються з комерційною метою, але паралельно досягають також і екологічно позитивного результату.